

M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi

Yıl: 1999, Sayı: 11, Sayfa: 67-88

İLK VE ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA COĞRAFYA MÜFREDAT PROGRAMI İLE ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİNDE COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Prof. Dr. Ali Selçuk BİRİCİK**

Atatürk Eğitim Fakültesi önceleri, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Eğitim Enstitüsü (İstanbul Eğitim Enstitüsü, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü), bir Yüksek Öğretmen Okulu) iken 20 Temmuz 1982 tarihinde Marmara Üniversitesinin açılışıyla birlikte fakülte haline dönüştürülmüştür. Bu eğitim ve öğretim kurumunda müfredat programlarının hazırlanışında Türk Millî Eğitim ve Öğretim Sistemi'nin temel hedefleri dikkate alınmıştır. Şüphesiz bunda üniversite düşünce sistemi de esastır.

Türk Millî Eğitim Sistemi "Millî Eğitim Temel Kanunu" ile belirlenmektedir. Buna göre;

"1- Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin Millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler yetiştirmek;

3-İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan Millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır."

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı

Görüşü doğrultusunda zamana, mekana ve yetişmiş insan gücüne bağlı olarak müfredat programları motive edilmiş; günümüz şartları ve geleceğe yönelik gelişme ve yeniliklere uyulmaya özen gösterilmiştir. Bütün bunlara rağmen bazı eksikliklerin olduğu da bir vakıadır. Biz, burada konuya *Coğrafya müfredat programı* açısından yaklaşacağız.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı "*İstanbul Eğitim Enstitüsü*" nün iki yıllık öğrenim süresince Coğrafya, "Edebiyat Grubu" içinde yer almıştır. Bu çerçevede; Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık dersleri ile bazı pedagojik dersler okutulmuş ve öğretmenlik uygulaması yapılmıştır. Buna göre;

Birinci Sınıfın I. ve II. Yarıyılında:

Türk Dili ve Edebiyatı
Tarih
Coğrafya
Yurttaşlık -Yazı
Eğitim Psikolojisi
Genel Öğretim Metodu

İkinci Sınıfın III. ve IV. Yarıyılında:

Türk Dili ve Edebiyatı -Tarih
Coğrafya,
Yurttaşlık
Eğitim Psikolojisi
Genel Öğretim Metodu
Değerlendirme
Seminer, Uygulama
Devrim Tarihi

1967 yılına kadar uygulanan bu programa göre Coğrafya derslerinin genel kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim ve öğretim süresi 3 yıla çıkarılan "*İstanbul Eğitim Enstitüsü*" ve onun bir devamı niteliğinde olan "*İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü*"nde **1967-1980** yılları arasında uygulanan ders programı daha kapsamlı hale getirilmiş; diğer derslerde olduğu gibi Coğrafya'ya da ayrı bir önem verilmiştir. Bu kez, Sosyal Bilgiler Bölümü içinde yer alan Coğrafya'da ayrı ayrı ders adları belirlenmiş ve içeriği de genişletilmiştir. Bu çerçevede;

Birinci Sınıfın I. ve II. Yarıyılında;

Genel Tarih
Türk Tarihi
Sanat Tarihi
Genel Fizikî Coğrafya
Genel Beşerî Coğrafya
Sosyoloji
Eğitim Psikolojisi
Türkçe Kompozisyon
Yabancı Dil

İkinci Sınıfın III. ve IV. Yarıyılında;

Genel Tarih
Türkiye Tarihi Sanat Tarihi
Türkiye Coğrafyası
Ülkeler Coğrafyası
Genel Ekonomik Coğrafya
Ruh Sağlığı
Genel Sosyoloji
Eğitim Sosyolojisi
Türkçe Kompozisyon
Yabancı Dil

Üçüncü Sınıfın IV. ve V. Yarıyılında;

Genel Tarih
Sanat Tarihi
Türkiye Tarihi
Türk Devrim Tarihi
Türkiye Coğrafyası
Ülkeler Coğrafyası
Yurttaşlık Eğitimi
Ölçme ve Değerlendirme
Özel Öğretim Metodu
Genel Öğretim Bilgileri
Uygulama
Yabancı Dil

Buna göre; Birinci sınıfta 9 ayrı dersten ikisi, ikinci sınıfta XI aynı dersten üçü, Üçüncü sınıfta ise 12 ayrı dersten ikisi Coğrafya'ya ayrılmıştır.

İstanbul'da, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki ve üç yıllık Eğitim Enstitüsü döneminde Coğrafya dersleri, muhtelif coğrafyacılar tarafından okutulmuştur. Hayri Günden, ismet Konuk, Halil Tekinalp, Kenan Burkut, Dr. Nurettin Seçkin ve Şükran Bozboru bunlardandır.

Diğer yandan, 1980 yılında İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü'nün üç yıllık eğitim süresi dört yıla çıkarılmış ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı yeni bir kurum "*Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu*" oluşturulmuştur. Böylece, Eğitim Enstitüsü Dönemi sona ermiş olmaktadır.

Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu'nun kurulmasıyla birlikte Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü'nde "*Coğrafya Öğretmenliği Programı*" uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama ile Coğrafya başlı başına bir disiplin olma yolunda ilerleme kaydetmiş bulunmaktadır. Bu programda Genel Fizikî Coğrafya, Genel Beşerî ve İktisadi Coğrafya konuları ile Ülkeler ve Türkiye Coğrafyası hakkında muhtelif derslerin yer aldığı görülmektedir. Bu da Coğrafya açısından sevindirici olmuştur.

1981-1985 yılları arasında, 4 yıllık eğitim süresince uygulanması öngörülen programda;

Birinci sınıfın I. ve II. yarıyılında 14'er saat,

İkinci sınıfın III. ve IV. yarıyılında 12'er saat,

Üçüncü sınıfın V. Yarıyılında 16, IV. Yarıyılında 12 saat,

Dördüncü sınıfın VII. Yarıyılında 16, VIII. Yarıyılında 14 saat coğrafya dersi okutulmuş olmaktadır (Tablo: 1).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu
Ders Programı (Tablo: 1)

Ders Adı	Hft. Drs. Saati	Ders Adı	Hft. Drs. Saati
I. Yarı Yıl		II. Yarı Yıl	
Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası	2	Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası	2
Jeomorfoloji ve Uygulaması	2+2	Jeomorfoloji ve Uygulaması	2+2
Klimatoloji ve Uygulaması	3+1	Klimatoloji ve Uygulaması	3+1
Ekonomik Coğrafya	4	Harita Bilgisi	2+2
İslamiyet'ten Önce Türk Tarihi	4	İlkçağ Tarihi	4
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2
Türk Dili	1	Türk Dili	1
Yabancı Dil	6	Yabancı Dil	6
Eğitime Giriş	2	Eğitim Sosyolojisi	3
Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2	Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2
Toplam Ders Saati	31	Toplam Ders Saati	32
III. Yarı Yıl		IV. Yarı Yıl	
Bitki Coğrafyası	4	Hidrografya	4
Ülkeler Coğrafyası	4	Ülkeler Coğrafyası	4
Ekonomik Coğrafya	4	Enerji Coğrafyası	4
İslam Tarihi	2	Ortaçağ Tarihi	2
Ortaçağ Tarihi	2	Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi	4
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1
Gelişim Psikolojisi	3	Öğrenme Psikolojisi	3
Türk Dili	1	Türk Dili	1
Yabancı Dil	4	Yabancı Dil	4
Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2	Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2
Toplam Ders Saati	27	Toplam Ders Saati	29
V. Yarı Yıl		VI. Yarı Yıl	
Ülkeler Coğrafyası	4	Türkiye Topraklarının Korunması	4
Ulaşım Coğrafyası	2	Türkiye Coğrafyası	4
Üretim Coğrafyası	2	Ulaşım Coğrafyası	2
Nüfus Coğrafyası	4	Çevre Sorunları	4
Yeraltı Kaynakları	4	Osmanlı Tarihi	4
Anadolu Selçuklu Tarihi	4	Yeni ve Yakınçağ Tarihi	2
Yeni ve Yakınçağ Tarihi	2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	Rehberlik	3
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	3	Türk Dili	1
Türk Dili	1	Yabancı Dil	4
Yabancı Dil	4	Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2
Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2		
Toplam Ders Saati	33	Toplam Ders Saati	31
VII. Yarı Yıl		VIII. Yarı Yıl	
Türkiye Coğrafyası	4+2	Türkiye Coğrafyası	4+2
Ülkeler Coğrafyası	4	Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme	2
Türkiye'nin Turizm Coğrafyası	2	Türkiye'nin Turizm Coğrafyası	2
Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme	4	Türkiye Coğrafya Araştırmaları	4
Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Özel Öğretim Yöntemleri	2	Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemleri	1
Vatandaşlık Bilgisi	2	Osmanlı Tarihi	4
Osmanlı Tarihi	4	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	Eğitim Yönetimi	2
Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri	3	Türk Dili	1
Türk Dili	1	Yabancı Dil	2
Yabancı Dil	2		
Seçmeli Dersler (Beden Eğitimi, Resim, Müzik)	2		
Toplam Ders Saati	33	Toplam Ders Saati	25

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu'nda Coğrafya derslerini iki öğretim görevlisi (Arif Güler, Ayten Kobazoğlu) ile emekliye ayrılmış bir Coğrafya Öğretmeni (Muzaffer Karahisar) vermiştir. Adı geçen Yüksek okulun "*Coğrafya Öğretmenliği Programı*"nda derslerin çokluğu ve içeriği bakımından farklı konuların yer alması öğretim elemanı açığını gündeme getirmiştir.

Hal böyle iken Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu, 20 Temmuz 1982 de Marmara Üniversitesinin bir fakültesi haline dönüştürülmüştür. "*Atatürk Eğitim Fakültesi*" adını alan bu kurumda Coğrafya, Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü'nün bir Anabilim Dalı haline getirilmiştir.

Burada şunu hatırlatalım ki, Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu'na 1980-1981 öğretim yılında kaydını yaptıran öğrenciler, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nden mezun olmuşlardır. Bu öğrenciler, Yüksek Öğretmen Okulu için hazırlanan programdaki dersleri görmüşlerdir.

Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinden alınarak Marmara Üniversitesine bağlanan Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu *Atatürk Eğitim Fakültesi* adını almış olan bu kurumda oluşturulan yeni bölüm ve anabilim dalları için Yüksek Öğretim Kurulu'nca (YÖK) hazırlanan program uygulamaya konulmuştur. Bu program, Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu girişli öğrencilerden çok, 1982-1983 yılından itibaren Atatürk Eğitim Fakültesi girişli öğrenciler için uygulanmıştır.

Atatürk Eğitim Fakültesinin ilk kuruluş yıllarında bir taraftan öğrenci sayısı, diğer taraftan ders sayı ve saatlerinin artışına bağlı olarak öğretim elemanı ihtiyacının arttığı görülmektedir. Coğrafya Anabilim Dalında yalnız bir öğretim görevlisinin bulunduğu birimde, yüklü bir programın başarı ile yürütebilmesi için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden Yardımcı Doçent, Doçent ve Profesör titrine sahip bazı hocalar (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar, Prof. Dr. Yusuf Dönmez, Prof. Dr. Süha Göney, Doç. Dr. Ümit Sergün, Yard. Doç Dr. Ali Selçuk Biricik vs.) 40/a maddesi uyarınca görev yapmışlardır.

Ayrıca, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden yaş haddi dolmadan emekliye ayrılarak gelmiş olan Prof. Dr. Cevat Rüştü Görsay ve Prof. Dr. Talip Yücel sözleşmeli olarak çalışmışlardır. Gürsoy'un el(m vefatı, diğer öğretim üyelerinin de ful tayın çalışmamaları, ders programlarının hazırlanış ve uygulanmasında bazı aksaklıklara sebep olmuştur.

1987-1988 Öğretim Yılı sonlarına doğru Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'na daimi statüde çalışacak elemanların alınmaya başlamasıyla birlikte sözleşmeli olarak çalışan Prof. Dr. İsmail Yalçınlar ile Prof. Dr. Talip Yücel'in bilgi ve tecrübelerinden de yararlanılarak program üzerinde müzakereler yapılmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu'nca önerilen ders programına göre; Coğrafya ile ilgili branş dersleri (haftalık ders saati olarak):

Birinci sınıfın birinci yarıyılında 15, ikinci yarıyılında 11,

İkinci sınıfın üçüncü yarıyılında 1, dördüncü yarıyılında 12,

Üçüncü sınıfın beşinci yarıyılında 17, altıncı yarıyılında 18,

Dördüncü sınıfın yedinci yarıyılında 12, sekizinci yarıyılında 14 saattir. (Tablo: 2).

1988-1989 Öğretim yılında Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Anabilim Dalı'nda uygulanan ders programında I, II, III ve IV. Sınıfların Güz ve Bahar yarıyıllarında Coğrafya ile ilgili branş dersleri haftada 14 er saat olarak planlanmıştır.

Atatürk Eğitim Fakültesi'nde Coğrafya'nın bağımsız bölüm haline getirilmesinden (5 Temmuz 1994) ve öğretim elemanı sayısının artmasından sonra uygulanan müfredat programı, ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan Coğrafya dersleri ve bunların içeriği dikkate alınarak, daha kapsamlı bir hale getirilmiştir (Tablo: 3).

Bu programa göre branş dersleri (Haftalık ders saati olarak):

Birinci sınıfın birinci yan yılında 16, ikinci yan yılında 14,

İkinci sınıfın üçüncü yan yılında 22, dördüncü yarıyılında 20,

Üçüncü sınıfın beşinci yan yılında 20, altıncı yan yılında 22,

Dördüncü sınıfın yedinci yarıyılında 18, sekizinci yan yılında 16'dır.

T.C Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı
1982-1983 Öğretim Yılı Ders Programı. (Tablo: 2)

Ders Adı	Hft. Drs. Saati	Ders Adı	Hft. Drs. Saati
I. Yarı Yıl		II. Yarı Yıl	
Jeomorfolojiye Giriş	3+2	Jeomorfolojiye Giriş	3+2
Jeolojiye Giriş	3	Jeolojiye Giriş	3
Coğrafya ve İlkeleri	4	Kıtalar ve Ülkeler	3
Kıtalar ve Ülkeler	3	İslamiyet'ten Önce Türk Tarihi	4
İlkçağ Tarihi	3	Eğitim Psikolojisi	3
Tarih Metodolojisi	2	Eğitim Sosyolojisi	2
Eğitime Giriş	2	Türkçe Kompozisyon	1
Türkçe Kompozisyon	1	Yabancı Dil	2
Yabancı Dil	2	Atatürk İlkeleri	1
Atatürk İlkeleri	1		
Toplam Ders Saati	26	Toplam Ders Saati	24
III. Yarı Yıl		IV. Yarı Yıl	
Klimatoloji	3+1	Klimatoloji	3+1
Sular Coğrafyası	4	Beşeri Coğrafya	4
Bitki Coğrafyası	5	Komşu Ülkeler	4
Eğitim Yönetimi	2	İslamiyet'ten Sonra Türk Tarihi	3
Ortaçağ Tarihi	2	İslam Medeniyeti	2
İslam Tarihi	3	Türk Kültür ve Uygarlığı	2
Osmanlı Tarihi	2	Yabancı Dil	2
Rehberlik	2	Atatürk İlkeleri	2
Yabancı Dil	2		
Türk Dili ve Kompozisyon	1		
Toplam Ders Saati	27	Toplam Ders Saati	23
V. Yarı Yıl		VI. Yarı Yıl	
İktisadi Coğrafya I	3+1	İktisadi Coğrafya II.	3+1
Çevre Sorunları I	3	Çevre Sorunları II.	3
Turizm Coğrafyası	3	Yeraltı Kaynakları	4
Yeraltı Kaynakları	4	Türkiye Coğrafyasına Giriş	3
Erozyon ve Toprak Kayması	3	Büyük Sanayi Ülkeleri	4
Yeniçağ Tarihi	2	Osmanlılarda İslahat Hareketleri	2
Osmanlı Tarihi II.	3	Araştırma	3
Eğitim Programlarının Yöntemi	3	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2
Düşünce Tarihi	3		
Yabancı Dil	2		
Toplam Ders Saati	30	Toplam Ders Saati	25
VII. Yarı Yıl		VIII. Yarı Yıl	
Türkiye'nin Yer Şekilleri	3	Türkiye'nin Suları	3
Türkiye'nin İklimi	3	Türkiye'nin Bitki Örtüsü	3
Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme	3	Türkiye'de Turizm	3
Ekonomiye Giriş	3	Türkiye'nin Ticari İlişkilerde Bulunduğu Ülkeler	3
Osmanlı Tarihi	3	Coğrafya-Tarih Öğretimi	4
Ölçme ve Değerlendirme	3	19. ve 20. Yüzyıllarda Avrupa ve Amerika	2
Uygulama	1 ay	Yabancı Dil	2
Yabancı Dil	2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2
Toplam Ders Saati	20	Toplam Ders Saati	22

Marmara Üniversitesinin kuruluşundan önce Atatürk Eğitim Fakültesinin bir bakıma nüvesini oluşturan Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulunda Coğrafya ile ilgili uygulanan ders programları ve nihayet Atatürk Eğitim Fakültesinde uygulanan Coğrafya müfredat programı ana hatlarıyla karşılaştırılacak olursa:

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı, öğrenim süresi iki yıl olan, İstanbul Eğitim Enstitüsü- İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde Coğrafya ile ilgili branş dersleri (Ders sayısı bakımından); I. sınıfta % 14, II. sınıfta %11 civarındadır.

Yine Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı, öğrenim süresi üç yıl olan İstanbul Eğitim Enstitüsü-İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde Coğrafya ile ilgili branş dersleri (Ders sayısı bakımından); I. Sınıfta % 22, II. Sınıfta % 27, III. Sınıfta % 16 civarındadır.

Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinde, öğrenim süresi dört yıl olan Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu'nda Coğrafya ile ilgili branş dersleri (ders saatleri bakımından); I. Sınıfta % 45, II. Sınıfta % 41, III. Sınıfta % 45, IV. Sınıfta % 54 olmuştur.

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Öğretim Kurulu (Y.Ö.K) tarafından önerilen müfredat programına göre Coğrafya ile ilgili branş dersleri (ders saatleri itibariyle); I. Sınıfta %52, II. Sınıfta %50, III. Sınıfta %63, IV. Sınıfta %63 dür.

Öte yandan, Atatürk Eğitim Fakültesinin ilk kuruluş yıllarında Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı müfredat programında zaman zaman düzenlemeler olmuş; mevcut öğretim görevlisi ve öğretim üyelerinin ders yükleri dikkate alınarak bazı dersler ve ders saatlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nın 5.7.1994 tarihinde "*Coğrafya Eğitimi Bölümü*" haline dönüştürülmesiyle Bölümün müfredat programı daha kapsamlı hale getirilmiştir.

1998 yılında Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılanmaları ile Anabilim Dalı haline dönüştürülen Coğrafya'da halen uygulanmakta olan programa göre Coğrafya ile ilgili branş dersleri (Haftalık ders saatleri itibariyle); I. Sınıfta % 60.4, II. Sınıfta % 80, III. Sınıfta % 84, IV. Sınıfta % 79 dur. Bu da Coğrafya müfredat programında kendi lehine bir gelişmenin olduğunu göstermektedir.

Bu iyileşme ve gelişmenin 4 ana sebebi vardır. Bunlardan **birincisi** Coğrafya'da üniversite düşünce sisteminin hâkim kılınması, **ikincim** derslerin içerikleri bakımından bilimsel inceleme ve araştırmalara açık olmasına özen gösterilmesi, **üçüncüsü** ilk ve orta öğretim kurumlarında uygulanan Coğrafya müfredat programlarının dikkate alınması, **dördüncüsü** adı geçen kurumda coğrafyanın muhtelif ihtisas dallarında yetişmiş eleman sayısının giderek artmasıdır.

Coğrafya eğitim ve öğretiminin yalnız ülke bazında değil, uluslararası platformda kabul görecek seviyede olması, hatta bunun da ilerisine götürülmesi bizce üniversite düşünce sistemini oluşturmaktadır.

Öte yandan Atatürk Eğitim Fakültesinde Coğrafya eğitim ve öğretiminin esasını teşkil eden ders adları ve konuların içeriği de fevkalade önem arz etmektedir. Derslerde işlenen konular ve belirlenen hedefler şüphesiz geleceğe yönelik modern coğrafyanın daha da gelişmesine sebep olacaktır. Nitekim coğrafyanın ana ihtisas dalları (Fiziki Coğrafya ile Beşeri ve İktisadi Coğrafya) ile Ülkeler ve Türkiye Coğrafyası'nı ilgilendiren ders adları ve içerikleri gözden geçirildiğinde bu gerçek daha da iyi anlaşılacaktır.

Jeomorfolojinin Prensipleri: Bu derste, yerkabuğunun üst zonu içinde iç ve dış dinamik (millerinin müşterek etkileri sonucu meydana gelen rölyef hakkında genel bilgiler verilmektedir. İşlenen konular arasında: Yeryuvarının Yapısı, Jeolojik Zamanlar, Yapı Tipleri, Yerkabuğunu Şekillendiren İç ve Dış Dinamik Amiller, Magmatizma ve Volkanizma, Seizm, Fiziksel ve Kimyasal Aşınma, Aşınım ve Birikim Şekilleri yer almaktadır.

Yapısal Jeomorfoloji: Bu derste, yerkabuğunun üst zonu içinde iç dinamik Amillerinin etkisiyle meydana gelen aslı rölyefle ilgili konulara yer verilmektedir. —Yeryuvarının genel yapısal jeomorfolojisi, Bukliyeler ve eski masifler rölyefi. Yapı tipleri ve rölyefi (yatay yapılar, monoklinal yapılar, kıvrımlı yapılar, şariyajlı yapılar, faylı yapılar, havza ve kubbe yapıları, diskordant yapılar), Magmatizma ve Volkanizma, Deniz ve Okyanus dipleri rölyefi bunlar arasındadır.

T.C. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

1998-1999 Ders Programı (Tablo: 3)

Ders Adı	Hft. Dra. Saati	Ders Adı	Hft. Dra. Saati
I. Yarı Yıl		II. Yarı Yıl	
Jeomorfoloji'nin Prensipleri	4	Klimatoloji Uygulaması	4
Genel Klimatoloji	4	İstatistik Metodları	2
Genel Kartografya	4	Nüfus ve Yerleşme	4
Enerji Coğrafyası	4	Anayasa ve Vatandaşlık	2
Türk Kültür Tarihi	2	Coğ. Genel Esasları	2
Eğitime Giriş	3	Matematik Coğrafya	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	Eğitim Sosyolojisi	3
Türk Dili	2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2
Yabancı Dil	3	Türk Dili	2
		Yabancı Dil	2
Toplam Ders Saati	28	Toplam Ders Saati	25
III. Yarı Yıl		IV. Yarı Yıl	
Yapısal Jeomorfoloji	4	Hidrografya	4
Şehir Coğrafyası	4	Yeraltı Kaynakları (Madenler)	4
Ülke Coğ. (Afrika ve Avrupa)	4	Ülke Coğ. (Amerika ve Antarktika)	4
Sanayi Coğrafyası	4	Ulaşım Coğrafyası	2
Uzay Coğrafyası	2	Kıyı ve Karst Jeomorfolojisi	2
Türk Kültür Tarihi	2	Mineral ve Kayaçlar	2
Tarihi Coğrafya	2	Zoocoğrafya	2
Gelişim Psikolojisi	2	Öğrenim Psikolojisi	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2
Toplam Ders Saati	26	Toplam Ders Saati	24
V. Yarı Yıl		VI. Yarı Yıl	
Klimatik Jeomorfoloji	4	Bitkiler Coğrafyası	4
Harita Analiz ve Diyagramlar	2	Türkiye'nin Genel Beşeri Coğrafyası	4
Türkiye'nin Genel Fiziki Coğrafyası	4	Ziraat Coğrafyası	2
Siyasi Coğrafya	2	Ülkeler Coğrafyası (Okyanusya)	2
Ülkeler Coğrafyası (Asya)	4	Genel Kartografya (Uyg.)	2
Kut.-Hart. ve T. Erozyon	4	Türk Dünyası'nın Coğrafyası	4
Türk Kültür Tarihi	2	Bölge Planlaması	2
Öğr. İske ve Yöntemleri	3	Toprak Coğrafyası	2
		Eğt. Ölçme ve Değerlendirme	3
Toplam Ders Saati	25	Toplam Ders Saati	25
VII. Yarı Yıl		VIII. Yarı Yıl	
Türkiye Hidrografyası	4	Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri	4
Türkiye Coğ. Bölgeleri	4	Çevre Sorunları	4
Turizm Coğrafyası	2	Coğrafya Araştırmaları	4
Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme	2	Kuaterner Coğrafyası	2
Türkiye Beş-İkt. Coğ. Arş.	2	Eğitim Yönetimi	3
Türkiye Turizm Coğr.	2	Uygulama (1 ay)	
Türk Kültür Tarihi	2		
Coğrafya Öğr. Yöntemleri	2		
Rehberlik	3		
Toplam Ders Saati	23	Toplam Ders Saati	17

Klimatik Jeomorfoloji: Bu derste, yerkabuğunun üst zorunda dış dinamik Amillerinin etkisiyle meydana gelen rölyef hakkında konulara yer verilmektedir, Yerkabuğunu şekillendiren dış dinamik Amiller, Morfoklimatik bölgeler ve bunları birbirinden ayıran kriterler, Kurak ve Yankurak bölgeler jeomorfolojisi, Nemli ve Yarı nemli bölgeler jeomorfolojisi, Glasyal ve periglasyal bölgeler jeomorfolojisi işlenen başlıca konulardır.

Kıyı ve Karst Jeomorfolojisi: Bu derste, deniz-okyanus, göl ve akarsu kıyılarının oluşum ve gelişimleri ile klorlu, sülfatlı ve karbonatlı mineral ve kayaçların hakim olduğu yerlerde suyun, asitik suların etkisiyle meydana gelen rölyef hakkında bilgiler verilmektedir. İşlenen konular arasında -Kıyı ve karstın tanımı, Kıyıların oluşum ve gelişimi, Kıyı tipleri, Kıyı rölyefi ve başlıca unsurları (Falezler, abrazyon platformu, ada, yarımada ve burunlar, kıta sahanlığı, kıyı oku, kıyı kordonu, koy setti, yalı taşları, plajlar ve deltalar), Karstik litolojik birimler, Karstifikasyon, Mikro ve makro karstik şekiller, yerüstü ve yeraltı karstik şekilleri yer almaktadır.

Mineraller ve Kayaçlar: Bu derste Yerkabuğunu oluşturan mineral ve kayaçlar üzerinde durulmaktadır. Yerkabuğunun üst zorunda meydana gelen rölyefin (yeryüzü şekillerinin) çeşitliliğinde mineral ve kayaçların rolüne yer verilmektedir. İşlenen konular arasında Mineral ve kayaç tanımı, Minerallerin oluşumu, Minerallerin tanıtıcı özellikleri (renk, sertlik, kristal sistemi, dilinimi, kimyasal bileşimi), Kayaçların bünyesine giren başlıca mineraller, Kayaçların oluşumu, Magmasal kökenli kayaçlar, Sedimanter kayaçlar, Metamorfik kayaçlar, Mineral, kayaç ve çeşitli madenlerin ekonomik bakımdan değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Yeraltı Kaynaklar ve Madenler: Bu derste, öncelikle yeraltı kaynaklar ve madenlerin mahiyeti üzerinde durulmaktadır.-Muhtelif madenler ve özellikleri, Dünya maden yatakları rezervi, İstihraç, değerlendirme ve satış, Türkiye madenlerinin dünya maden rezervlerine göre mukayesesi, derste işlenen başlıca konulardır.

Kuaterner Coğrafyası: Bu derste, Kuaterner süresince coğrafi peysajda meydana gelen değişimler üzerinde durulmaktadır. Kuaterner'in a) Süre, b) Formasyonlar, c) Tektonik özellikler, d) Klimatik özellikler, e) Toprak özellikleri, 0 Vejetatif örtü, g) Kara ve denizlerin dağılışı, h) Rölyef özellikleri bakımından diğer jeoloji zamanlarıyla mukayesesi yapılmaktadır. Ayrıca Kuaterner'de glasyal, interglasyal ve post glasyal safhalar, Kuaterner'de deniz-okyanus seviyesinde meydana gelen değişimler, Kuaterner'de volkanik faaliyet, Kuaterner'de erozyon ve sedimentasyon, Kuaterner'de boğazların açılışı, Kuaterner'de dünyanın nüfuslanması, Kuaterner'de Beşerî faaliyetler (büyük şehirlerin (metropoller) kurulması, Çeşitli sanayi tesislerinin ve yolların yapılması) gibi konular işlenmektedir.

Kütle Hareketleri ve Türkiye'de Erozyon: Bu derste genel çerçevesiyle erozyon ve kütle hareketlerinin mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Ayrıca; Su Erozyonu, Rüzgar Erozyonu, Buzul Erozyonu ayrıntılı olarak açıklanmakta ve dolayısı ile erozyon tipleri belirtilmektedir. Diğer yandan, Erozyonu etkileyen

faktörler, Heyelanlar ve kütle hareketleri. Heyelanların oluşumu ve etkileri derste işlenen başlıca konulardır.

Klimatoloji: Bu derste iklim elemanları üzerinde durulmaktadır. Klimatoloji ve meteoroloji, Sıcaklık, Basınç ve Rüzgârlar, Nem ve Yağış, İklim tipleri ve başlıca iklim zonları, İklim elemanlarıyla ilgili uygulamalı çalışmalar, Türkiye iklimi derste işlenen konular arasındadır.

Klimatoloji Uygulamam: Bu derste iklimle ilgili uygulamalı çalışmalara yer verilir. Sıcaklık, Yağış ve rüzgârlarla ilgili çeşitli harita ve diyagramlar, Sinoptik haritalar, İklim tiplerinin belirlenmesinde ortaya konulan formüllerin uygulanması derste işlenen başlıca konulardır.

Toprak Coğrafyası: Fiziki Coğrafya'nın ihtisas dallarından birisi olan bu derste; Coğrafya ve Pedoloji, Toprak oluşumu, Toprak oluşumunu etkileyen faktörler, Toprak horizonları ve özellikleri, Toprak grupları ve toprak tiplerinin coğrafi dağılışı konularına yer verilmektedir.

Bitkiler Coğrafyam: Bu derste bitkiler, coğrafi yöntemlerle ele alınmakta ve genel özellikleri üzerinde durulmaktadır. Nitekim; Bitkilerin yetişme şartları, İklim-bitki ilişkileri, Toprak-bitki ilişkileri, Bitki-insan ilişkileri, Bitki türleri (Ağaç formasyonları, funda ve çalı formasyonları, ot formasyonları, Efemer ve sürekli bitkiler, endemikler vs.), Floristik bölgeler, Türkiye vejetasyonu,... Bitkiler Coğrafyasının konular arasındadır.

Hidrografya: Bu derste, Hidrografya'nın mahiyeti üzerinde durulmakta ve muhtelif konulara yer verilmektedir. Sursöloji, Potamoloji, Limnoloji, Oseanografya bunlardandır. Bunlar da kendi içinde tali konulara ayrı ayrı işlenmektedir. Ayrıca gerek kaynak sulan, gerek akarsu suları, gerek göl sulan ve gerekse deniz-okyanus sularının fizik, şimik ve biyolojik özellikleri ayrıntılı olarak incelenmekte ve sulardan yararlanma şartları da ders konusu arasında yer almaktadır.

Türkiye Hidrografyası: Bu derste Türkiye Hidrografyası'nın genel esasları üzerinde durulur. Türkiye'nin hidrografik havzaları ve bu havzaların oluşumunda etkileri olan faktörler, Türkiye'nin muhtelif tip kaynakları, akarsuları, gölleri (Doğal göller, gölet ve barajlar) ve denizleri, Türkiye'nin kaynak, akarsu, göl ve deniz sularının fizik, şimik ve biyolojik özellikleri, Türkiye'nin su potansiyeli, Türkiye'de hidrografik havzaların planlaması ve Sulardan yararlanma derste işlenen başlıca konulardandır.

Zoocoğrafya: Bu derste, Zoocoğrafya'nın mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Hayvanların yeryüzünde coğrafi dağılışı ve bu dağılışa etki eden faktörler, yeryüzünün Zoocoğrafya bölgeleri, Paleozoocoğrafya, Türkiye Zoocoğrafyası, Türkiye'de doğal kuş cennetleri (Milli Parklar) Zoocoğrafya dersinde işlenen başlıca konulardır.

Uzay Coğrafyası: Bu derste, Uzay Coğrafyasının Mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Dünya'nın güneş sistemi içindeki yeri, Yeryuvarlağının hareketleri ve sonuçları. Gök cisimleri, Galaksiler, Uzay çalışmaları ve sonuçları derste işlenen konulardandır.

Bölge Planlaması: Şehir ve bölge planlamalarının giderek önem kazandığı günümüzde "Bölge Planlaması" dersinin ayrı ve önemli bir yeri vardır. Bu derste bölge planlamasının mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Bölge planlamasında coğrafi unsurların boyutları (Fizikî Coğrafya, Beşerî ve İktisadi Coğrafya açısından), Havza etütleri ve havza planlamaları, Bölge planlaması ve kalkınma modelleri, Bölge planlamalarının ülkelere ve topyekun Dünyaya etkileri derste işlenen başlıca konulardandır.

Genel Kartoğrafya: Kartoğrafya'nın mahiyeti hakkında bilgi verilen bu derste; Harita ve ölçek, Projeksiyonlar, Paralel ve meridyenler, Muhtelif tip haritalar, Topografya haritaları, Jeomorfoloji haritaları, Jeoloji haritaları, Orman amenajman haritaları, Toprak haritaları, Bitki örtüsü dağılışı haritaları, İklimle ilgili haritalar (Sinoptik haritalar vs.), Batimetrik haritalar, Nüfus dağılışı haritaları, Ulaşım haritaları, Şehir imar planı haritaları, vs. konular işlenmektedir.

Harita Analizleri ve Diyagramlar: Bu ders, Genel Kartoğrafya dersinde işlenen konuların uygulamasına yöneliktir. Muhtelif özellikteki haritaların coğrafyacı gözüyle analizi ve dolayısıyla yorumu yapılmaktadır. Bu bir bakıma harita okuma anlamına gelmektedir. Gerek Fizikî, gerekse Beşerî ve iktisadi konuların yer aldığı haritalar gereği şekilde analiz edilir; bazı sonuçlar çıkarılır. Araştırma konularına göre haritaların yapımı hususuna hangi kriterlerin dikkate alınacağı üzerinde durulur. Örnek haritalar yapılır.

Profil ve kesit çıkarılışı üzerinde durulur; çıkarılan profil ve kesitlerin yorumu yapılır. Ayrıca işlenen konunun akıcılığı ve göze hitap etmesini sağlayan çeşitli diyagramlar, grafikler, histogramların yapılışı hakkında bilgi verilir ve bununla ilgili örnek çalışmalar yapılır.

Nüfus ve Yerleşme: Bu derste, öncelikle nüfus ve yerleşmenin mahiyeti üzerinde durulur.

Nüfusun nitelikleri (Kadın ve erkek nüfusu vs.), Yeryüzünde nüfusun dağılışı ve bu dağılışa etki eden faktörler, Seyrek ve sık nüfuslu bölgeler, Göç olayı ve etkileri, Dünya'nın nüfuslanması, Yerleşmenin evrimi, Yeryüzünde yerleşme ve mesken tiplerine etki eden faktörler, Yerleşmenin alt ve üst sınıfın, Kır ve şehir yerleşmeleri ve bunları birbirinden ayıran kriterler, Nüfus ve Yerleşme dersinde işlenen başlıca konulardır.

Şehir Coğrafyası: Bu derste şehir coğrafyasının mahiyeti üzerinde durulur. Şehirsel fonksiyonlar, Şehirlerin sınıflandırılması (Küçük şehirler, orta büyüklükte şehirler, büyük şehirler, metropoller, ziraat şehirleri, sanayi şehirleri, sınır şehirleri, garnizon şehirleri, Şehirlerin mukayeseli olarak değerlendirilmesi konular hakkında bilgi verilir.

Ziraat Coğrafyası: Ziraat Coğrafyasının genel esasları, Ziraat faaliyeti etkileyen coğrafi unsurlar, Kuru ve sulu ziraat, Dünya'nın başlıca ziraat sahaları, Ziraat faaliyette başlıca problemler ve sonuçları derste işlenen konular arasında yer almaktadır.

Ulaşım Coğrafyası: Bu derste, öncelikle Ulaşım Coğrafyasının mahiyeti üzerinde durulur. Ulaşım türleri (Kara yolu ulaşımı, demir yolu ulaşımı, deniz yolu ulaşımı, hava yolu ulaşımı), Kara ve demir yolu güzergahlarının geçirilişinde Fizikî ve siyasi engeller, Akarsu taşımacılığı, Boru taşımacılığı, Dünya ulaşım ağı üzerinde Fizikî , Beşeri ve iktisadi unsurlar derste işlenen başlıca konulardandır.

Siyasi Coğrafya: Bu derste, öncelikli olarak Siyasi coğrafyanın mahiyeti hakkında genel bilgiler verilir. Ayrıca; Dünya'da siyasi oluşumlar, Siyasi oluşumların Fizikî , Beşerî ve iktisadi şartlarla ilgisi, Kuvvet-denge ilişkileri, Dünya ülkelerinin doğuşu ve karşılıklı ilişkiler, Dünya ülkeleri arasında çeşitli ittifaklar (Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Birliği, vs.) derste işlenen konular arasında yer almaktadır.

Sanayi Coğrafyası: Öncelikli olarak Sanayi coğrafyasının mahiyeti üzerinde durulan bu derste, Sanayinin evrimi, Sanayi kuruluş yerleri ve bu kuruluşa etki eden faktörler (Hammadde, enerji, sermaye, işçi, ulaşım ve Pazar), Dünya sanayi bölgeleri, Sanayinin insanlar ve ülkeler üzerindeki etkileri konularına yer verilmektedir.

Turizm Coğrafyası: Bu derste, öncelikli olarak Turizm Coğrafyasının mahiyeti üzerinde durulur. Ayrıca; Turizmin tarihi gelişimi, Turizmi etkileyen faktörler, Turizmde arz-talep ilişkileri, Turizm organizasyonu, Dünya turizm politikası, Turizmin sosyoekonomik ve kültürel etkileri derste işlenen başlıca konulardır.

Türkiye Coğrafyası: Coğrafya müfredat programı içerisinde Türkiye Coğrafyasının yeri ve önemi daha büyüktür. Bu sebeple ülkemizin coğrafi özelliklerinin ayrıntılı olarak öğretilmesi hususunda muhtelif dersler konmuş; ders konularında nispeten ayrıntıya girilmiştir. Üçüncü sınıfın V. ve VI. Yarıyılında haftada 4 er saat olmak üzere Türkiye'nin a) Genel Fizikî Coğrafyası, b) Genel Beşerî ve İktisadi Coğrafyası adlı dersler okutulmaktadır. Bu dersler, genel çerçevesiyle ele alınmaktadır.

Ayrıca, Lisans eğitiminin 4. Sınıfında Türkiye'nin coğrafi bölgeleri VII. ve VIII. Yarıyılında haftada 4 er saat olmak üzere öğretilmektedir. Bölge, bölüm ve yöre kavramlarının açıklanması yanında ülkemizin her bir coğrafi bölgesi (Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi) ayrı ayrı ele alınmakta ve ayrıntılı olarak bilgi verilmektedir. Diğer yandan; Türkiye Hidroğrafyası, Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme, Türkiye Turizm Coğrafyası dersleri de kendi içinde tali konulara ayrılarak okutulmaktadır.

Türk Dünyasının Coğrafyası: Bu ders, özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (Rusya)'nin dağılmasından sonra hürriyetlerine kavuşan Türklerin ve Türk Dünyasının önemini daha da artırdığı için ayrı bir değer kazanmıştır. Bu dersin çerçevesi içinde; Türk Dünyasının yeri ve sınırları, Türk Dünyasının genel Fiziki coğrafyası, Türk Dünyasının genel Beşerî ve iktisadi coğrafyası, Dünya'da Türk Devletleri, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti,

Azerbaycan, Çeçenistan ve diğer Türk-Kafkas ülkeleri, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan ve Doğu Türkistan konulan yer almaktadır.

Ülkeler Coğrafyası: Lisans Eğitiminde, ikinci sınıfın 3. Yarıyılında Afrika ve Avrupa, 4. Yarıyılında Amerika ve Antarktika, üçüncü sınıfın 5. Yarıyılında Asya, 6.

Yarıyılında Okyanusya adı altında okutulan bu derste öncelikle kıtalar ve ülkeler hakkında genel coğrafi bilgiler verilmektedir. Daha sonra; Asya Kıtası ve Asya Ülkeleri, Avrupa Kıtası ve Avrupa ülkeleri, Afrika Kıtası ve Afrika ülkeleri, Amerika Kıtası ve bu kıtada yer alan ülkeler, Okyanusya Kıtası ve ülkeleri nispeten ayrıntılı olarak işlenmektedir.

Ders konuları arasında her bir kıtanın ve kıta ülkelerinin genel Fizikî coğrafya **özelliklerine** (Rölyef, iklim, toprak, bitki örtüsü, hidroğrafya, paleocoğrafya), genel Beşeri ve iktisadi coğrafya özelliklerine (Nüfus ve Yerleşme, ziraat ve hayvancılık, ulaşım, sanayi, ticaret ve turizm) yer verilmektedir.

Çevre Sorunları: Bu derste, çevre sorunlarının mahiyeti üzerinde öncelikli olarak durulmaktadır. Ekolojik yönden Atmosfer, hidrosfer ve litosfer hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Ayrıca hava, toprak ve su kirliliği konuları işlenmektedir. Yine bu derste doğal çevre sorunlarına bir bütün olarak yaklaşmakta çözümü ile ilgili görüşler müzakere edilmektedir.

Coğrafya Araştırmaları: Bu derste öncelikle Coğrafya araştırmalarının mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Gerek Fiziki coğrafya, gerekse Beşerî ve iktisadi Coğrafya'da araştırmalara konu olabilecek ihtisas dalları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Her iki ihtisas dalı ile ilgili yapılacak araştırma yöntemleri öğretilmektedir. Örnek çalışmalar ve uygulamalar hakkında bilgi verilmektedir. Benzer çalışmaları öğrencilerimiz mezuniyet tezi olarak hazırlamaktadırlar. Böylece, gençlerimize bilimsel araştırma yapma şuru verilmektedir.

Coğrafya'nın Genel Esasları: Bu derste; Coğrafya'nın tanımı ve konusu, Coğrafya'nın başlıca ihtisas dalları, Coğrafya'nın diğer ilimlerle ilişkisi, Coğrafya'da başlıca veri kaynakları, Doğal ortam ve insan ilişkileri konulan işlenmektedir.

Tarihi Coğrafya: Bu derste; öncelikle Tarihi Coğrafya'nın mahiyeti üzerinde durulmaktadır. Özellikle tarihin coğrafya ile ilişkileri dersin esasını teşkil etmektedir. Coğrafi mekanda zaman içinde vuku bulan tarihi olaylar ve buna bağlı olarak mekanda beşer ve onun faaliyetlerindeki değişiklikler Tarihi Coğrafya'nın konusu içinde düşünülmektedir.

Ayrıca, Coğrafi faktörler yerleşim birimlerini, ülkeleri, ülkelerin ekonomilerini, dini ve kültürel yaşantılarını etkiledikleri gibi savaşların zuhur etmesine de sebep olmaktadır. Bütün bunlar Tarihi Coğrafya'nın kapsamı içinde yer almaktadır.

İstatistik Metodları: Coğrafya'da istatistikî bilgiler büyük önem arz etmektedir. Coğrafya'nın hemen her ihtisas dalında veri toplama ve bunların yorumlanmasına özen gösterilir.

Nüfusla, ziraatla, hayvancılıkla, madencilikle, iklimle, gölde seviye değişmeleri, erozyonla, depremlerle, sellerle, heyelanlarla v.s. ile ilgili istatistiki verilere göre değerlendirmeler yapılmaktadır.

Coğrafya'da özel öğretim Yöntemleri: Bu derste ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarında coğrafya eğitim ve öğretiminde verimliliği artırmaya yönelik konular üzerinde durulmaktadır.

İlköğretimde Coğrafya, Ortaöğretimde Coğrafya, Yüksek Öğretimde Coğrafya öğrencilerinin yaş ve seviyeleri dikkate alınarak nasıl öğretilmelidir? sorusuna cevap bu derste verilmektedir.

Yukarıda, Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda uygulanan müfredat programında yer alan branş dersleri ile bunların içeriği hakkında kısa bilgiler verildi. Sözü edilen programda yer alması gereken daha farklı ve yeni bazı dersler (Doğal Afetler Coğrafyası, Foto jeomorfoloji, Laboratuvar Coğrafya Öğrenimi, Coğrafya Öğreniminde Yeni Teknoloji ve Yöntemler, Coğrafya'da bilgisayar vs.) de vardır. Ancak, coğrafya eğitim ve öğretiminin yapıldığı fakültenin Eğitim Fakültesi ve dolayısıyla öğrencilerini öğretmen yetiştirmeye yönelik olması bazı derslerin program dışında kalmasını gerektiriyor. Belki bazı derslerin haftalık ders saati azaltılarak ders sayısı artırabilir. Böyle olabileceği gibi bu tür uygulamanın dersin yeterince öğrenilmesini engelleyebileceği sonucu da ortaya çıkabilir.

Diğer yandan hatırlatalım ki uygulanan mevcut programın bütününde haftalık ders saatinin sınırlı tutulması zorunluluğu da vardır. Bunun yanında gençlerimizin tarih bilgilerini geliştirmek düşüncesiyle Birinci, ikinci, Üçüncü ve Dördüncü sınıfların Güz yarıyılarında haftada ikişer saat olmak üzere "*Türk Kültür Tarihi*" dersleri konmuştur. Ayrıca, bazı ortak dersler (Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Yabancı Dil) ile pedagojik dersler müfredat programında yer almaktadır.

Böylece bugün, Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda uygulanan program oldukça kapsamlı ve yeterli düzeyde sayılabilir. Bu müfredat programı, İlk ve Orta Öğretim Kurumları müfredat programlarıyla mukayese edildiğinde şu önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı Müfredat Programı ilk ve Orta Öğretim Kurumları'nda verilen Coğrafya derslerinin muhtevasına uygundur. Gerek ders adları, gerekse seçilen konular bu gerçeği doğrulamaktadır. Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı programı hazırlanırken branş derslerinin tespiti ve konularının içeriği esasta, İlk ve Orta Öğretim Kurumları'nda uygulanması gereken "*İdeal Coğrafya Programları*"nın nasıl olması gerektiği üzerinde titizlikle durulmuştur.

İlk ve Orta Öğretim Kurumları'nda uygulanmakta olan Coğrafya müfredat programlarına genel çerçevesiyle bir göz atalım. Bu hususta özellikle ve öncelikle belirtelim ki, İlk ve Orta Öğretim kurumlarında Coğrafya derslerinde sürekli bir değişiklik yapılmaktadır. Bu değişiklik derslerin içeriği yanında, ders saatlerinin azaltılması ve bazen coğrafya derslerinin programdan çıkarılması şeklinde olmaktadır. Bu durum, Millî Eğitim Bakanlığı'nca zaman zaman maalesef uygulanmaktadır. Bu değişikliğin bazı yenilikleri beraberinde getirmesi beklenir. Bunun da ötesinde İlk ve Orta Öğretim Kurumları'nda diğer derslerle orantılı olarak Coğrafya derslerinin varlığı ve müfredat programlarındaki yeri ve önemi kesin sınırlarıyla çizilmelidir.

Günümüzde İlköğretim kurumlarından mezun olanların bir kısmının orta öğretime devam etmedikleri, hatta Orta Öğretimden mezun olanların bir kısmının da Yüksek Öğretime devam etmedikleri bir vakıadır. Bu gerçeği göz önüne alarak, coğrafyanın bir meslek dersi ve hatta bir kültür dersi olduğunu düşünerek, ilk ve orta öğretim kurumlarından mezun olacakların yeterli düzeyde coğrafya derslerini almaları sağlanmalıdır. Her evin kütüphanesinde kapsamlı bir Coğrafya Atlası'nın bulunması ne kadar önemli ise Atlasın kullanılması ve ondan yararlanma da o kadar önemlidir. Bu da belli bir coğrafi bilgi düzeyine sahip olmayı gerektirir.

Eski tanımıyla Orta Okullarda Coğrafya dereleri "*Millî Coğrafya I*" ve "*Millî Coğrafya II*" adı altında okutuluyordu. Millî Coğrafya I 'in ders konuları üniteler halinde ana başlıklarıyla şöyledir.

Millî Coğrafya I. (Orta Okulların Birinci Sınıfları İçin)

-Coğrafya'nın Konusu, Tanımı ve Bölümleri.

-Harita Bilgisi,

-Kıtalar ve Okyanuslar,

-Türkiye Coğrafyasının Ana Çizgileri,

a) Yurdumuzun Tabiat Şartları,

b) Yurdumuzun Beşeri ve Ekonomik Özellikleri,

c) Ekonomimizi Etkileyen Coğrafi Faktörler.

-Türk Dünyasına Genel Bakış,

-Asya ve Türklerin Yaşadığı Asya Ülkeleri,

a) Asya'ya Genel Bakış,

b) Asya'da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler,

-Doğu Türklerinin Yaşadığı Ülkeler.

-Kuzey Türklerinin Yaşadığı Ülkeler,

-Batı Türklerinin Yaşadığı Ülkeler,

-Avrupa ve Türklerin Yaşadığı Avrupa Ülkeleri,

a) Avrupa'ya Toplu Bakış,

b) Avrupa'da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler,

-Türklerin Yaşadığı Balkan Ülkeleri,

-Doğu Avrupa Türkleri.

c) Avrupa ve Diğer Ülkelerdeki Türk İşçileri.

Millî Coğrafya II (Orta Okulların İkinci Sınıfları İçin)

"Millî Coğrafya II" adı altında okutulmuş olan ders Türkiye Coğrafyası ile ilgili olup üç ana bölümü ayrılmıştır. Birinci bölümde "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri", ikinci bölümde "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası", üçüncü bölümde ise "Siyasal Coğrafya" konularına yer verilmiştir.

Birinci Bölümde:

1. Coğrafi Bölgelere Giriş,
2. Karadeniz Bölgesi,
3. Marmara Bölgesi
4. Ege Bölgesi,
5. Akdeniz Bölgesi,
6. Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
7. Doğu Anadolu Bölgesi,
8. İç Anadolu Bölgesi.

İkinci Bölümde:

1. Yeraltı Kaynaklarımız (madenler),
2. Türkiye'de Sanayi,
3. Tarım, Hayvancılık ve Ormancılık,
4. Ticaret, Ulaştırma ve Turizm,
5. Avrupa Topluluğu ve Türkiye.

Üçüncü Bölümde: 1-Jeopolitik Açından Türkiye Üniteleri halinde ele alınmıştır.

Ancak bugün, 8 yıllık zorunlu eğitim çerçevesinde orta okulların "İlköğretim Okulları" bünyesinde yer almasıyla birlikte Millî Coğrafya (I ve II) derslerinin kaldırılmış olması önemli bir eksikliği de beraberinde getirmiştir. Her ne kadar Coğrafya, İlköğretim Okullarında "Sosyal Bilgiler" dersinde Tarih ve Yurttaşlık iç içe bulunmakta ise de, konuların içeriği ve hacmi bakımından bir sınırlandırma getirilmiş olmaktadır. Buna göre 6. Sınıfta okutulan Sosyal Bilgiler Dersi'nde Coğrafya; a)Dünyamız, b)Türkiye'miz üniteleri, 7. Sınıfta ise; a)Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri, b)Türkiye'nin Stratejik Durumu, c)Türkiye'nin komşuları ve Türkiye Cumhuriyetleri üniteleri yer almaktadır. 8. Sınıfta ise Coğrafya konuları yer almamaktadır.

Öte yandan ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı lise ve dengi okulların sayısı hayli fazladır. Günden güne de bunların sayısında bir artış olmaktadır. Biz esasta bunları Normal Liseler ve Meslek Liseleri diye iki ana gruba ayırabiliriz. Bunlar arasında;

Lise ve Anadolu Liseleri

İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Liseleri

Anadolu Öğretmen Liseleri

Ağırlıklı Yabancı Dil Programı Uygulayan Liseler
Erkek ve Kız Anadolu Teknik Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
Ticaret ve Turizm Liseleri yer almaktadır.

Mesleki liselerde uygulanan çok sınırlı coğrafya müfredat programı bir yana bırakılırsa Normal Liselerde coğrafya derslerinin sınıflara göre dağılımı şöyledir:

Lise 1. Sınıfta: Genel Coğrafya

Lise 2. Sınıfta: Türkiye Fiziki Coğrafyası

Lise 3. Sınıfta:

- a) Ülkeler Coğrafyası
- b) Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası
- c) Çevre Sorunları
- d) Turizm Coğrafyası

Lise üçüncü sınıfta okutulması öngörülen dört ayrı dersin seçmeli dersler arasında yer aldığı hatırlanmalıdır.

İlköğretim kurumları ile Ortaöğretim kurumlarında (Lise ve dengi okullarda) Coğrafya müfredat programlarının nasıl olması gerektiği fevkalade önemli bir husustur. Bu sebeple İlk ve Orta Öğretim kurumlarında Coğrafya derslerinin adları ve içeriği ile programda yer alacak diğer derslerle olan oranları (Ders sayısı ve haftalık ders saati olarak) üzerinde konunun uzmanlarınca yeniden gözden geçirilmesi, müzakere edilmesi ve nihayet bazı yenilikler dışında değişmez bir statüye kavuşturulması zarureti vardır. Coğrafya'nın müfredat programlarında Coğrafya derslerinin bazılarının istenildiği zaman kaldırılan, ders saatlerinin zaman zaman kısıtlanan ve böylece değişken bir program olmaktan kurtarmak gerekmektedir.

Bu önemli husus bir tarafa bırakıldığında Klasik (Normal, düz) liselerde uygulanmakta olan Coğrafya müfredat programına bir göz atalım.

Genel Coğrafya: Klasik liselerin birinci sınıfında yer alan bu dersin başlıca konuları aşağıdaki şekildedir.

- Coğrafya'nın konusu, bölümleri ve gelişimi,
- Yeryuvarlağı ve Evren,
- Harita Bilgisi,
- Karalar ve Denizler,
- İklim,
- Yeryuvarlağının yapısı ve yer şekillerinin oluşumu,
- Yeryüzünün biçimlenmesi,
- İnsan ve doğal çevre.

Türkiye ve Ülkeler Coğrafyası: Klasik liselerin ikinci sınıfında yer alan bu dersin başlıca konuları şunlardır.

Coğrafi bölge, bölüm ve yöreler,
Türkiye'nin İdari Bölümleri,
a. Karadeniz Bölgesi,
b. Marmara Bölgesi,
c. Ege Bölgesi,
d. Akdeniz Bölgesi,
e. Güneydoğu Anadolu Bölgesi,
f. Doğu Anadolu Bölgesi,
g. İç Anadolu Bölgesi,

Ülkeler Coğrafyası:

Ortadoğu'nun Başlıca Ülkeleri,
Asya'nın Başlıca Ülkeleri,
Afrika'nın Başlıca Ülkeleri,
Avrupa Ülkeleri,
Amerika Ülkeleri,
Okyanusya Ülkeleri.

Türkiye'nin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası: Bu dersin başlıca konuları arasında;

Türkiye'nin ekonomik coğrafyasını etkileyen şartlar, Türkiye'de Tarım,
Türkiye'de Ormanlar ve Orman İşletmeciliği,
Türkiye'de Madenler ve Enerji Kaynakları,
Türkiye'de Endüstri,
Türkiye'de Ulaşım,
Türkiye'de Ticaret,
Türkiye'de Turizm yer almaktadır,

Nihayet bu açıklamalara göre İlk ve Orta Öğretim kurumlarında değişken olmakla birlikte Coğrafya müfredat programı ana hatlarıyla belirlenmiş olmaktadır.

İlk Öğretimde gerek 6. ve 7. Sınıfta "*Sosyal Bilgiler*" dersi içinde yer alan Coğrafya konuları, gerekse Orta Öğretimde lise ve dengi okullarda yer alan Coğrafya dersleri ve içeriği dikkatle gözden geçirilirse, bugünkü halde Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda uygulanan müfredat programının kapsamlı ve tutarlı olduğu, geniş bir tabana hitap edecek boyutlarda olduğu ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- ARŞİV BELGELERİ: 1962-1967, 1970-1980 Yıllan Öğrenci Sınıf Geçme Defterleri. Marmara Üniv. Atatürk Eğitim Fak. Arşivi, İstanbul.
- DOĞANAY, H.-1983: Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri. Millî Eğitim ve Kültür Derg. Sayı: 19, s:23-33, Ankara.
- KOÇER, H.A.-1991: Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1973-1923). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlan. No.2168, İstanbul.
- SELÇUK, BİRİCİK. A.-1996-1997: Marmara Coğrafya Dergisi. (Marmara Geographical Journal). Sayı. 1, s. 3-6, İstanbul.
- ŞAHİN, C.-1996: Marmara Üniversitesi'nde Coğrafya Eğitimi ve Araştırmaları. (I.,Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri. Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. Yayını.
- M.E.B.-1995 : Millî Eğitim Temel Kanunu. Millî Eğitim Bakanlığı Yayını. Ankara.
- M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.-1991: Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu. Millî Eğitim Bakanlığı Yayını. Ankara.
- REHBER.-1997: Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Rehberi. İstanbul